

مدیریت بحران در حمل و نقل جاده‌ای

کیومرث محمودی

- مسئول روابط عمومی اداره کل حمل و نقل پایانه‌های استان چهارمحال و بختیاری
کارشناس ارشد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبایی

اشاره: هر روز در جهان شاهد رخ دادن حوادث و بلایای طبیعی زیادی هستیم که بروز آن خساراتی هرچند کم یا زیاد بر جای می‌گذارد. این اتفاقات در همه کشورهای دنیا رخ می‌دهد، اما اکثر کشورها به‌ویژه کشورهای در حال توسعه یا توسعه‌یافته، برای مقابله با شرایط بحرانی همچون سیل، زلزله، خشکسالی و غیره تدابیر ویژه‌ای اندیشیده‌اند. در کشور ما با توجه به از سرگذراندن تجارب تلخ و فراموش‌نشده‌ی این حوادث، ضرورت ساماندهی و تشکیل نهادهای سیاست‌گذار و برنامه‌ریز با هدف مدیریت بحران‌های احتمالی لازم و ضروری می‌نماید.

جایگاه و نقش حمل و نقل در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی جوامع امروزی بر کسی پوشیده نیست. حمل و نقل یکی از پایه‌های اصلی توسعه پایدار و متوازن در جوامع بشری محسوب شده و در واقع شبکه‌های حمل و نقل با مؤلفه‌های مهمی همچون اقتصاد، امنیت و عدالت اجتماعی ارتباط تنگاتنگ دارند. در فرآیند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، همبستگی مستقیمی میان گسترش حمل و نقل و دستیابی به نرخ رشد اقتصادی وجود دارد و فعالیت‌های حمل و نقل از جمله فعالیت‌های اساسی و زیربنایی برای رشد و تحول اقتصاد محسوب می‌شوند. ایمنی راه‌ها از دغدغه‌های اصلی صنعت حمل و نقل کشور محسوب می‌شود و چگونگی مواجهه شدن با مخاطرات تهدیدکننده این صنعت در هنگام بروز حوادث و بلایای طبیعی و غیرطبیعی، ضرورت توجه بیش از پیش به این حوزه را معطوف می‌دارد.

تعریف بحران و مدیریت آن

در تعریف، بحران را یک اتفاق غیرمنتظره، بدون پیش‌بینی ناخواسته و مخرب گویند که تنها با تدابیر صحیح می‌توان از تبدیل آن به فاجعه جلوگیری کرد. هرگاه تعادل مابین نیازمندی‌ها و توانمندی‌های موجود در یک سیستم زنده و پویا که تابع قوانین و اصول تعیین شده است، بنا بر هر دلیلی برهم بخورد، سیستم دچار بحران می‌شود. در تعریفی ساده، مدیریت بحران مجموعه از چاره‌جویی‌ها و تصمیماتی است که در مقابله با بحران انجام می‌گیرد و هدف از آن کاهش روند، کنترل و رفع بحران است.

بحران‌ها از لحاظ ماهیت، بزرگی و شدت متفاوت هستند، اما تمامی آن‌ها مسائلی را به بار می‌آورند که می‌تواند به طور جدی فعالیت‌های یک جامعه را مختل سازد. بنابراین در صورت بروز بحران باید در کوتاه‌ترین زمان ممکن به این شرایط دست یافت:

- تصمیم‌گیری سریع و عاجل، چرا که عدم واکنش سریع احتمالاً عواقب نامطلوبی خواهد داشت.
- راه‌حل‌های محدود، مشخص و شفاف ارائه کرد.
- در اتخاذ تصمیمات درست دقت و توجه شود، در غیر این صورت ممکن است عواقب وخیمی به بار آید.
- باید با گروه‌هایی که اهداف متضادی دارند، برخورد کرد.

از اصول اولیه مدیریت بحران آینده‌نگری و پیش‌بینی رویدادهای بعدی با کمک گرفتن از تجربیات گذشته است تا مدیران بحران خود را برای حوادث پیش روی آماده کنند و این مهم به دست نمی‌آید، مگر آن‌که مدیران بحران بتوانند توالی رویداد حوادث را به خوبی تحلیل کرده و برای آن برنامه‌ای مستند و قابل دفاع طراحی کنند.

مدیریت بحران شامل موضوعاتی همچون برنامه‌ریزی، ساماندهی، هدایت، هماهنگی، اجرا و کنترل واحدهای لازم و مطلوب است که در هر یک از این مراحل، یکسری اقدامات خاص موردنیاز است. به عنوان مثال، برنامه‌ریزی قبل از بحران باعث می‌شود تا ضمن اتخاذ تصمیمات صحیح، وضعیت را به حالت عادی بازگردانده و از تبلیغات منفی در وضعیت‌هایی که باعث تهییج احساسات عمومی شود، جلوگیری کرد.

در چرخه مدیریت بحران حمل‌ونقل، اقدامات در شش مرحله دسته‌بندی می‌شود:

۱. **مرحله مقابله:** از زمان وقوع به سرعت آغاز می‌شود و باید تدابیر مناسب برای آن اتخاذ کرد.
۲. **مرحله بازسازی:** در این مرحله تلاش می‌شود شبکه حمل‌ونقل به حالت عادی، قبل از وقوع اتفاق و بحران برگردد.
۳. **آمادگی قبل از وقوع:** تدوین قوانین و مقررات، دستورالعمل‌ها و انجام مانورها و کارگاه‌های آموزشی موجب بالا رفتن توان و آمادگی لازم در هنگام وقوع بحران می‌شود.

۴. **پیشگیری:** می‌توان با مقاوم‌سازی پل‌ها و محل‌های گذر عمومی و سایر امکانات، به‌علاوه رعایت نکات ایمنی، موجب پیشگیری و جلوگیری از افزایش آسیب‌های ناشی از این بحران‌ها در زیرساخت‌های حمل‌ونقل شد.
۵. **کاهش احتمال وقوع بحران:** از حمل‌ونقل مواد خطرناک که مخاطره‌آمیز هستند جلوگیری و به‌طور موقت از حمل این محمولات خودداری شود.
۶. **کاهش مخاطره:** با جایگزین کردن امکانات (راه‌های دسترسی یا استفاده از سایر وسایل حمل‌ونقل) و ارائه خدمات، از بالا رفتن خطر بحران جلوگیری شود.

در هنگام بروز حوادث طبیعی مانند سیل در شبکه حمل‌ونقل پل‌ها از آسیب‌پذیرترین بخش‌ها هستند و در هنگام زلزله، جاده‌ها و مسیرهای دسترسی از درصد تخریب بالایی برخوردارند.

سه عامل مؤثر در ایجاد اختلال در شبکه حمل‌ونقل به هنگام بروز بحران‌های طبیعی و غیرطبیعی:

- ۱- **کاهش ناگهانی عرضه:** به علت محدود شدن راه‌های دسترسی امکان فراهم کردن وسایل نقلیه ارتباطی مقدور نیست.
- ۲- **افزایش ناگهانی تقاضا:** اگر سیستم حمل‌ونقل خود شرایط عادی داشته باشد، اما بروز بحران و ایجاد تقاضای ناگهانی و خارج از ظرفیت موجب اختلال در انجام وظایف حمل‌ونقلی و بروز و یا تشدید بحران می‌شود.
- ۳- **سوء مدیریت تقاضای خدمات:** در شرایط بروز بحران نداشتن تمرکز در کنترل، مدیریت و ساماندهی به‌موقع در پاسخ به تقاضای ایجاد شده موجب بروز بحران در سیستم حمل‌ونقل و اختلال در ارائه خدمات می‌شود.

مدیریت بحران در فصل زمستان

با توجه به نزدیک شدن فصل زمستان برای مواجهه با سرما و بارش برف می‌باید از آمادگی لازم برخوردار بود، اما برخی از موارد ضروری که لازم است مدنظر قرار گیرد شامل:

- ۱- اجرای مانورهای مقابله با بحران‌ها جهت ایجاد آمادگی در دستگاه‌های مسئول، آموزش کارکنان و تلاش برای ساماندهی همه امکانات اداری به منظور ایجاد آمادگی برای مقابله با بحران‌ها از جمله وظایف اصلی همه دستگاه‌های اجرایی مسئول در این زمینه است.

- ۲- آماده‌سازی خودروهای سبک و سنگین، گیردها، بلدوزها، خودروهای نمک‌پاش (نگهداری شن و نمک به اندازه کافی در انبارهای ویژه) و غیره از سوی دستگاه‌های ذی‌ربط ضروری است.
- ۳- لازم است تا سازمان‌ها و شرکت‌های دارای ماشین‌آلات سبک و سنگین همکاری بیشتر در مواقع ضروری ضرورت همکاری و هماهنگی بخش خصوصی داشته باشند.
- ۴- لایروبی مسیل‌ها، هرس درختان، لکه‌گیری معابر، ترمیم ترانشه‌ها، جمع‌آوری نخاله‌های ساختمانی، آموزش شهروندان و آماده‌باش وسایل حمل‌ونقل عمومی شهر به منظور سرویس‌دهی به شهروندان است.
- ۵- برای کاهش خسارات به هنگام بروز حوادث طبیعی باید به هنگام احداث طرح‌ها و پروژه‌ها نکات فنی و مهندسی پروژه‌های مربوط به حوادث خصوصاً در جاده‌سازی‌ها، پل‌سازی، بهسازی رودخانه‌ها، اجرای خیابان‌ها و احداث کوچه‌های جدید مورد توجه و دقت قرار گیرد.

درمجموع، برای کاهش ریسک مخاطرات ناشی از عوامل آب و هوایی، نیاز به همکاری و انجام اقدامات مشترک مابین دستگاه‌های اجرایی، دولت و مردم وجود دارد، چرا که این اقدامات باعث پیشگیری یا کم شدن اثرات سانحه می‌شود و می‌توان با بررسی احتمال اثر مخاطرات طبیعی، با اتخاذ تدابیری، برای به حداقل رساندن این مخاطرات چاره‌جویی کرد.